

4. Правова основа захисту прав і свобод громадян в адміністративному порядку: офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/4629>

5. Демократичні засади державного управління та адміністративне право: монографія / Ю.С. Шемшученко [та ін.]; ред. В.Б. Авер'янов. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2010. – 496 с.

6. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту. За загальною редакцією В.Б. Авер'янова. – К.: Наукова думка, 2007. – 586с.

7. Конституція України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010 р. – № 72/1 Спеціальний випуск /. – С. 15. – Ст. 2598.

8. Осокина Г.Л. Иск (теория и практика). – М.: Городец, 2000. – 192 с.

9. Приходько И.А., Папация М.Ш. Каким быть новому Арбитражному процессуальному кодексу России // Хозяйство и право. – 2001. – № 7. – с. 69

10. Гасанова А.К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... к.ю.н. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ А.К. Гасанова / Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011. – 215с.

11. Швед Е.Ю. Процессуальні акти-документи у адміністративному судочинстві: дис.к.ю.н. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ Е.Ю. Швед / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2009. – 200с.

12. Курс адміністративного права України: підручник/ В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сушенко [та ін.] за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808с.

УДК 342: 346

СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Лісовол О.М., здобувач
кафедри економіко-правових дисциплін
Національна академія внутрішніх справ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності валютного контролю як різновиду фінансового контролю. Розглянуто види валютного контролю та його форми. Виокремлено характерні риси валютного контролю. Також у статті викладено типи суб'єктів, що забезпечують валютний контроль в Україні.

Ключові слова: фінансовий контроль, валютний контроль, фінансово-правове регулювання, фінансові правоотношення, валютне законодавство.

В статье проанализирована сущность валютного контроля как разновидности финансового контроля. Рассмотрены виды валютного контроля и его формы. Изложены характерные черты валютного контроля. Также в статье выделены типы субъектов, которые обеспечивают валютный контроль в Украине.

Ключевые слова: финансовый контроль, валютный контроль, финансово-правовое регулирование, финансовые правоотношения, валютное законодательство.

Lisovol O.M. ESSENCE, SHAPE AND CHARACTERISTIC FEATURES OF CURRENCY CONTROL IN UKRAINE

In the article dedicated to clarifying the essence of currency control as a kind of financial control. The paper considers the types of currency control and its form. Highlights salient features of currency control. Also in the article set out the types of entities that provide foreign exchange control in Ukraine.

Key words: financial control, foreign exchange control, financial-regulation, financial law, currency legislation.

Постановка проблеми. Процеси реформування відносин власності супроводжуються структурною перебудовою економіки країни та формуванням системи валютного контролю як невід'ємної складової фінансового контролю, що забезпечує вільне переміщення валютних цінностей між різними секторами економіки, сприяє обігу та раціональному розміщенню фінансових ресурсів, дає можливість оцінити ефективність управління суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, створює умови для добросовісної конкуренції та обмеження монополізму.

Основною метою здійснення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні є становлення цілісного, ефективного та високоліквідного валютного ринку, регульованого державою та інтегрованого у світовий ринок.

Водночас, на шляху розбудови механізму фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні існують певні проблеми та труднощі, пов'язані з недостатнім розумінням важливості забезпечення державного впливу на дану сферу суспільних відносин та методів такого впливу. Відсутність послідовної та виваженої політики держави щодо фінансово-правового регулювання валютного контролю, недостатність політичної волі та ресурсів для забезпечення такого регулювання можуть призвести до тяжких суспільно-політичних наслідків, що поставить під загрозу продовження економічних реформ в Україні.

Безумовно, подолання цих недоліків можливе лише за тісної взаємодії державних органів, що забезпечують фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідницьким підґрунтям для автора стали праці вітчизняних науковців, зокрема: Л.К. Воронової, Ю.О. Костенко, О.П. Орлюк, Н.Ю. Пришви, Г.В. Россіхіної, Л.А. Савченко та багатьох інших. Проте питання, підняті автором у статті, лише частково відображені у працях вчених. Це також вказує і на актуальність даної статті.

Викладення основного матеріалу. Слід підкреслити, що механізм фінансово-правового регулювання обов'язково включає в себе такі традиційні елементи, як норми фінансового права, фінансові правовідносини, акти застосування норм фінансового права.

Сутність фінансово-правового регулювання полягає в упорядкуванні суспільних відносин у сфері фінансової діяльності держави, встановленні за допомогою норм фінансового права юридичних прав і обов'язків учасників цих відносин. Саме фінансове право визначає, якою повинна бути поведінка суб'єктів фінансової діяльності. Фінансово-правове регулювання має державний характер, тому виконання, застосування та дотримання правил, визначених нормами фінансового права, гарантуються, у випадку необхідності, заходами державного примусу. Сама мета фінансово-правової норми передбачає добровільне їх дотримання більшістю суб'єктів фінансового права, а примус застосовується лише в разі невиконання чи порушення вимог фінансово-правової норми.

Виходячи із загального розуміння правового регулювання, зауважимо, що зміст фінансово-правового регулювання становлять:

- закріплення й упорядкування найбільш доцільних суспільних відносин у сфері фінансової діяльності;
- охорона врегульованих правом фінансово-правових відносин;
- розвиток нових суспільних відносин, що відповідають вимогам об'єктивних законів сьогодення нашого суспільства.

Норми фінансового права спрямовані на організацію, упорядкування й удосконалення відносин, що складаються у сфері фінансової діяльності держави. За допомогою фінансово-правових норм визначається правове становище, компетенція більшості органів фінансової діяльності, регламентується їх діяльність, форми і методи, порядок відносин з іншими суб'єктами фінансових правовідносин. Норми фінансового права визначають також правове становище установ, підприємств, суспільних організацій, громадян у сфері фінансової діяльності. Фінансове законодавство містить норми, за допомогою яких забезпечується охорона фінансових правовідносин від можливих порушень. Охоронні норми передбачають утримання від здійснення протиправних діянь, безпосередньо регулюють відносини, що виникають у зв'язку з порушенням фінансової дисципліни; відносини, пов'язані із застосуванням заходів фінансового впливу за порушення приписів держави в галузі фінансів. Фінансово-правове регулювання сприяє інтенсифікації й упорядкуванню діяльності органів фінансового контролю [1].

Як зазначалося вище, ключовою складовою фінансового контролю є валютний контроль.

Валютний контроль – одна з основних функцій державного управління, а також різновид фінансового контролю. Його сутність полягає в тому, що уповноважені суб'єкти використовують організаційно-правові засоби і способи та за допомогою цього з'ясовують, наскільки діяльність підконтрольних їм суб'єктів відповідає тим завданням, які перед ними поставлені. Крім того, вони займаються аналізом результатів їх впливу на керовані об'єкти, відхилень від різноманітних поставлених цілей і всіх способів їх досягнення. Дані суб'єкти здійснюють різні заходи щодо запобігання цих відхилень та притягнення до відповідальності винних осіб.

Форми валютного контролю виражаються в конкретних засобах і способах організації всіх контрольних дій суб'єктів у рамках валютних правовідносин. Види валютного контролю поділяють, у залежності від часу його здійснення. Перший вид – попередній контроль, який проводять до здійснення будь-яких валютних операцій. У даному випадку відповідні органи забезпечують контроль за законністю та доцільністю прийняття будь-якого рішення. Наступний вид валютного контролю – контроль, який забезпечується в процесі здійснення будь-яких валютних операцій нерезидентами та резидентами. Третій вид – наступний контроль, він реалізується органами й агентами після здійснення нерезидентами та резидентами валютних операцій. За його результатами здійснюється підготовка та представлення приписів органами валютного контролю, які зобов'язують учасників валютних правовідносин якомога швидше усунути всі виявлені порушення.

Враховуючи специфіку контрольних повноважень різних державних органів, виділяють також такі форми валютного контролю, як опосередкований і безпосередній контроль. Перший здійснюється урядом, а другий – органами й агентами валютного контролю.

Варто наголосити, що валютний контроль – це діяльність держави й уповноважених органів щодо забезпечення дотримання валютного законодавства під час здійснення валютних операцій. Держава не тільки встановлює правила поведінки суб'єктів у формі правових норм під час використання валютних цінностей, а й забезпечує виконання ними цих правових норм. У цьому полягає принцип законності діяльності суб'єктів валютних відносин. Валютний контроль є специфічним видом фінансового контролю, саме тому йому властиві всі загальні риси фінансового контролю.

Доцільно виокремити характерні риси, які надають йому зміст власне окремого виду фінансового контролю:

1) метою валютного контролю є перевірка дотримання валютного законодавства під час здійснення валютних операцій;

2) окрема сфера дії цього виду контролю, що визначена ст. 12 Декрету Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року, № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (далі – Декрет). Так, до валютного контролю належать валютні операції за участю резидентів і нерезидентів.

тів, зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна. Органи, що здійснюють валютний контроль, мають право вимагати й отримувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про здійснення ними валютних операцій, стан банківських рахунків у іноземній валюті в межах повноважень, визначених законодавством;

3) специфічні напрямки валютного контролю. До них можна віднести:

– відповідність валютних операцій діючому валютному законодавству;

– наявність відповідних ліцензій і дозволів щодо діяльності, пов'язаної з використанням валютних цінностей;

– перевірка виконання обов'язків резидентів у сфері валютного регулювання;

– перевірка виконання обов'язків нерезидентів щодо валютного регулювання [2, с. 102-103].

Окрім цього, слід також вказати, що валютний контроль здійснюється двома типами суб'єктів:

1. Органами валютного контролю:

а) Кабінетом Міністрів України;

б) Національним банком України, що:

– здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених Декретом до компетенції інших державних органів;

– забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з Декретом та іншими актами валютного законодавства України;

в) Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику – здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України;

г) Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері надання послуг поштового зв'язку – здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України;

д) Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи – здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України [3].

2. Агентами валютного контролю. Відповідно до п. 1.2. Положення про валютний контроль, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2002 року, № 49, функції агента валютного контролю – це обов'язки уповноваженого банку, іншої фінансової установи та національного оператора поштового зв'язку, які отримали від Національного банку України генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, щодо здійснення контролю за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи. Цей контроль полягає в запобіганні уповноваженими банками, іншими фінансовими установами та національним оператором поштового зв'язку проведенню

резидентами і нерезидентами через ці установи незаконних валютних операцій та/або своєчасному інформуванні уповноваженими банками, іншими фінансовими установами та національним оператором поштового зв'язку у випадках та в порядку, установлених законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами законодавства, пов'язаного з проведенням ними валютних операцій.

Відсутність в уповноважених банках, інших фінансових установах та в національного оператора поштового зв'язку документів (у тому числі електронних документів, копій документів), що підтверджують правомірність проведення ними валютних операцій своїх клієнтів, за умови, що з дати здійснення цих операцій минуло не більше п'яти років, кваліфікується як нездійснення цими установами функцій агента валютного контролю [4].

Слід зазначити, що однією з головних відмінностей повноважень органів і агентів валютного контролю є саме повноваження щодо видання нормативно-правових актів. Так, тільки органам валютного контролю належать повноваження щодо видання нормативно-правових актів, обов'язкових для виконання як резидентами, так і нерезидентами в Україні.

Разом із тим, порушення валютного законодавства санкціонується відповідно до вимог чинного законодавства. Предметом його регулювання виступають операції з валютними ресурсами, дорогоцінними металами та цінними паперами, які віднесені до виключної компетенції держави.

Фінансові санкції передбачаються за порушення валютного законодавства, згідно зі ст. 16 Декрету. Зокрема, до таких порушень належать:

– здійснення операцій з валютними цінностями без одержання генеральної ліцензії Національного банку України;

– здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України;

– торгівля іноземною валютою банками та іншими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку без одержання ліцензії Національного банку України та/або з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених Національним банком України;

– невиконання уповноваженими банками зобов'язань купувати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів;

– порушення резидентами порядку розрахунків, що встановлений Національним банком України;

– несвоєчасне подання, приховування чи перекручення звітності про валютні операції;

– невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей та іншого майна [3].

Висновки. Насамкінець, слід зазначити, що до порушень у сфері валютно-фінансової діяльності також можна віднести:

- здійснення валютних операцій особами та організаціями, які не мають відповідних дозволів для ведення даних видів діяльності;
- здійснення діяльності суб'єктів, які хоч і отримали відповідні дозволи, але проводять її з порушеннями законодавства;
- відкриття рахунків резидентів за межами нашої держави з порушеннями встановленого порядку;
- порушення порядку та строків обов'язкового ввезення на територію країни попередньо оплачених товарів;
- неповернення переведених грошових коштів у встановлені законодавством терміни;
- порушення порядку та правил зарахування валютної виручки, яка отримана за експорт товарів, продуктів інтелектуальної власності, послуг;

- порушення порядку здійснення обліку операцій у сфері валютної діяльності;
- неподання звітів за валютними операціями та/або недотримання термінів зберігання документів, що підтверджують здійснення таких операцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Россіхіна Г.В. Роль фінансово-правових норм у механізмі фінансово-правового регулювання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua).
2. Костенко Ю.О. Фінансове право України: Навч. посіб. / Ю.О. Костенко – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 240 с.
3. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 // ВВР, 1993, № 17, ст. 184.
4. Положення про валютний контроль: Постанова Правління Національного банку України від 08.02.2000 № 49, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 4 квітня 2000 р. за № 09/4430.

УДК 342.9:349.41

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Майданевич Г.А., здобувач
кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті аналізуються поняття та зміст адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів через призму розгляду понять «адміністративний делікт», «адміністративна відповідальність» та дослідження положень КУпАП, що стосуються правопорушень у галузі охорони природи та використання природних ресурсів. Звертається увага на значення родового та безпосереднього об'єкту адміністративного делікту у сфері використання та охорони природних ресурсів.

Ключові слова: адміністративно-деліктні відносини, адміністративний делікт у сфері використання та охорони природних ресурсів, адміністративна відповідальність, використання та охорона природних ресурсів.

В статье анализируются понятие и содержание административно-деликтных отношений в сфере использования и охраны природных ресурсов путем рассмотрения понятия «административный деликт», «административная ответственность» и исследования положений КУоАП, касающихся правонарушений в области охраны природы и использования природных ресурсов. Обращается внимание на значение родового и непосредственного объекта административного деликта в сфере использования и охраны природных ресурсов.

Ключевые слова: административно-деликтные отношения, административный деликт в сфере использования и охраны природных ресурсов, административная ответственность, использование и охрана природных ресурсов.

Maydanevych H.A. THE CONCEPT AND CONTENT OF ADMINISTRATIVE AND TORT RELATIONS IN THE FIELD OF USE AND PRESERVATION OF NATURAL RESOURCES

This article analyzes the concept and content of administrative-tort relations in the field of use and protection of natural resources through consideration of the concept of “administrative offence”, “administrative responsibility” and study the provisions of the CUAO relating to offences in the field of nature protection and use of natural resources. Attention is drawn to the importance of the generic and direct object of administrative offence in the sphere of use and protection of natural resources.

Key words: administrative and tort relations, administrative delict in the field of use and protection of natural resources, administrative responsibility, use and protection of natural resources.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах відсутності модернізації економіки України, спостерігається підвищений попит із боку широкого кола недобросовісних користувачів на природні ресурси. Унаслідок цього завдається значна шкода екологічному се-

редовищу та виникає ситуація, наближена до екологічної катастрофи. Не менш важливим фактором виступає також відсутність дієвого законодавства, яке належним чином здійснювало б регулювання адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охо-